

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ФІЛОСОФІЇ

для вступників на навчання для здобуття третього освітньо-наукового рівня
(доктор філософії) за спеціальностями 035 Філологія, 251 Державна безпека,
081 Право

КИЇВ - 2023

Програма вступного іспиту з філософії розроблена предметною комісією Приймальної комісії Національної академії СБ України для прийому вступного іспиту.

Загальні положення

Національна академія Служби безпеки України (далі – Академія) згідно з Умовами прийому до аспірантури проводить вступний екзамен для конкурсного відбору вступників (очна/заочна форми) за спеціальністю 251 «Державна безпека», 081 «Право», 035 «Філологія».

Програму вступного іспиту розроблено відповідно до навчального плану Академії та освітньо-наукової програми «Державна безпека», «Право», «Філологія» підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – спеціальності 251 «Державна безпека», 081 «Право», 035 «Філологія», що розроблена згідно з вимогами Закону України «Про вищу освіту» і постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)».

1. Вимоги до компетентностей вступників

Вступний іспит до аспірантури з навчальної дисципліни «Філософія» за спеціальностями 251 «Державна безпека», 081 «Право», 035 «Філологія» – це перевірка знань вступниками основних розділів філософії, ключових етапів її еволюції та тенденцій розвитку сучасних філософських течій, навичок і вмінь майбутніх аспірантів застосовувати філософські знання в безпосередній практичній та науковій діяльності.

Вступники до аспірантури повинні демонструвати необхідні навички для здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та відповідних компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Вступники до аспірантури за спеціальностями 251 «Державна безпека», 081 «Право», 035 «Філологія» повинні мати сформовані:

Знання:

- основних теоретичних положень щодо сутності, структури, основних функцій філософії;
- особливостей та характерних рис філософського мислення;
- складових світогляду;
- співвідношення філософії зі світоглядом, наукою, релігією та ідеологією;
- проблематики основних шкіл Стародавнього Сходу, її найперших представників;
- загальних особливостей середньовічного типу філософствування;
- основних етапів розвитку і провідну проблематику середньовічної філософії;
- основних рис філософії Відродження та Нового часу, представників, їх вчення;

- основних засад створення неklasичних філософських вчень XI X– XX ст.
- загальної характеристики провідних напрямків в раціоналістичній філософії XX ст., їх проблематики;
- основних етапів розвитку української філософії та головних її представників;
- основних категорії онтології, що дозволяють сприймати світ як єдність об'єктивної дійсності;
- сутності свідомості як духовного явища;
- основних концепцій походження свідомості;
- структури та функції свідомості;
- основних положень та принципів філософської теорії пізнання;
- основних методів наукового пізнання;
- концепцій походження людини, фактори та рушійні сил антропосоціогенезу;
- проблеми сутності й існування людини;
- засадних категорії людського буття;
- основних підходів до розуміння суспільства;
- основних аспектів співвідношення суспільства і природи;
- проблем спрямованості суспільного розвитку;
- діалектики співвідношення особистості і суспільства.

Уміння:

- виділяти елементи філософського мислення у певних знаннях;
- виділяти внутрішній зв'язок основних функцій філософії між собою;
- проводити порівняння вихідних ідей античної та давньосхідної філософії, а також розуміти їх значення для сучасності;
- виявляти позитивні та негативні риси світосприйняття філософії Середньовіччя;
- виділяти та пояснювати принципові новації у філософських ідеях Відродження та Нового часу;
- простежувати логіку розвитку проблематики німецької класичної філософії;
- проводити порівняння вихідних ідей раціоналістичної та ірраціоналістичної філософії;
- аналізувати провідні теми у течіях сучасного раціоналізму;
- пояснювати історичні особливості українських філософських пошуків в залежності від суспільно-історичного та культурно-освітнього контексту;
- виявляти філософський зміст категорії буття;
- досліджувати діалектичні закономірності розвитку матерії та свідомості;
- обґрунтувати єдність чуттєвого та раціонального видів пізнання;
- виявляти діалектику абсолютної та відносної істини;
- аналізувати концепції походження людини, фактори та рушійні сили антропосоціогенезу;

- аналізувати проблему сутності й існування людини;
- використовувати засадні категорії людського буття;
- аналізувати основні підходи до розуміння суспільства.

Вступники до аспірантури за спеціальностями 251 «Державна безпека», 081 «Право», 035 «Філологія» повинні володіти низкою компетентностей:

Інтегральна компетентність – уміння вирішувати комплексні проблеми в галузі філологічної дослідницько-інноваційної діяльності.

Загальна компетентність – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; до пошуку, оброблення на аналізі інформації із різних джерел; уміння генерувати нові ідеї, обґрунтовувати власні оригінальні концепції; використовувати новітні інформаційні й комунікаційні технології.

Спеціальна компетентність – знання наукової термінології, останніх досягнень філософії як науки, основних концепцій зарубіжних і вітчизняних наукових шкіл; володіння сучасними фундаментальними та спеціальними філософськими знаннями, вміння застосовувати методи наукового дослідження; здатність формулювати наукову проблему та робочі гіпотези досліджуваної проблеми; розуміння природи філософських теорій, гіпотез і тлумачень; здатність розвивати критичний підхід до наукового дискурсу та культур світу.

СТРУКТУРА ІСПИТУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Екзамен з дисципліни «Філософія» має комплексний характер, та включає завдання з історії філософії, соціальної філософії та проводиться у комбінованій формі в два етапи: 1) тестування; 2) письмова відповідь на теоретичні питання та співбесіда.

Перший етап – тестування проводиться у письмовій формі на платформі MOODLE. Тест складається з 5 варіантів у кожному 13 питань, різного ступеня складності, які випадковим чином обираються з банку тестових завдань. До кожного тестового завдання пропонується від 2 до 5 варіантів відповідей з яких одна або декілька можуть бути правильними, про що зазначається в самому завданні.

На складання тесту виділяється 25 хвилин. Максимальна кількість балів, яку може набрати вступник за виконання цього виду роботи – 50.

Другий етап включає письмову підготовку відповідей на теоретичні питання, зазначені у білеті та усну співбесіду. Білет містить 3 питання, відповідь на кожне з яких оцінюється від 0 до 50 балів.

На підготовку письмової відповіді виділяється 30 хвилин. Максимальна кількість балів, яку може набрати вступник за виконання цього виду роботи – 150.

Максимальна кількість балів, яку набирає вступник, правильно відповівши на тестове завдання та теоретичні питання – **200**.

Мінімальний бал зі вступного екзамену з дисципліни «Філософія» до аспірантури, з яким вступник допускається до участі в конкурсному відборі для зарахування на навчання, становить **100 (сто) балів**.

№ з/п	Вид діяльності	Обсяг	Час виконання	Максимальна кількість балів
1.	Перша частина. Тестування	13 тестових завдань	25 хв.	50
2.	Друга частина. Письмова відповідь на питання	3 питання	30 хв.	150

Критерії оцінювання тестового завдання:

Завдання вважається виконаним та оцінюється в 2 бали, якщо вступник встановив правильну відповідь і позначив всі правильні варіанти відповіді.

Завдання вважається виконаним частково та оцінюється в 1 бал, якщо вступник в питаннях з кількома правильними відповідями позначив не всі правильні варіанти відповіді.

Завдання вважається невиконаним і оцінюється в 0 балів у випадках, якщо: а) позначено неправильний варіант відповіді; б) позначено два або більше варіантів відповіді, серед яких хоча б один є неправильний; в) не позначено жодного із варіантів.

Критерії оцінювання письмової відповіді та результати усної співбесіди:

Кожне теоретичне питання білету оцінюється комісією від 0 до 50 тестових балів за такими критеріями:

1. правильність, повнота та системність висвітлення питання;
2. аргументованість теоретичних положень і підтвердження прикладами;
3. володіння понятійним апаратом;
4. знання різних поглядів на наукову проблему, готовність продемонструвати власне бачення досліджуваної проблеми.

50-46 балів («відмінно») – виставляється тоді, коли відповідь вважається повною, тобто в ній містяться визначення всіх понять, про які йдеться в білеті. Вступник демонструє знання наукової світоглядної термінології, зарубіжних і вітчизняних філософських теорій, переконливо аргументує відповіді, розкриває уміння вирішувати комплексні проблеми в галузі дослідницько-інноваційної діяльності у взаємодії з філософською методологією; відмінно володіє понятійним апаратом, дає ґрунтовні пояснення наукових положень, чіткі визначення термінів, наводить переконливі приклади; демонструє знання різних поглядів щодо наукової проблеми; висловлює власну позицію та обґрунтовує її.

46-50 балів («добре») – виставляється, коли у відповіді вступника містяться певні неточності, але при цьому відповідь є повною, змістовною й логічно побудованою. Вступник вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, зокрема знаннями з галузі філософії. Допускаються окремі недоліки:

вступник не готовий продемонструвати знання різних поглядів (підходів) щодо наукової проблеми (-2 бали), відповідно, не має власної позиції (-2 бали); окремі аспекти проблеми залишаються невисвітленими (-1 бал за кожен), наведені приклади не демонструють розуміння абітурієнтом матеріалу або приклади взагалі відсутні (-1 бал за кожен).

39-25 балів («задовільно») – ставиться в тих випадках, коли вступник дав не досить чітке або неповне визначення аналізованого об'єкта, не проілюстрував його, нелогічно й непослідовно розкривав суть поняття (-2 бали). Вступник демонструє поверхові знання філософських теорій (-2 бали). Відповідь висвітлює зміст питання в загальних рисах, не розкриваючи його сутнього змісту (-2 бали); вступник не виявляє системних знань проблеми; значна частина аспектів наукової проблеми залишаються невисвітленими, неаргументованими та не підтвердженими прикладами; наявні численні випадки логічної непослідовності (-2-5 балів). Вступник не готовий продемонструвати знання різних підходів щодо наукової проблеми, не має власного бачення наукової проблеми (-2-5 балів).

24-0 балів («незадовільно») – ставиться, якщо вступник не дав правильної відповіді на жодне з питань екзаменаційного білета, не знав термінологічної системи дисципліни, а також якщо відповідь була нелогічною. Вступник володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину необхідного теоретичного матеріалу.

Результати складання іспиту визначаються оцінками за національною шкалою оцінювання, що координуються із загальною оцінкою за 100-бальною шкалою і трансформуються у 200-бальну шкалу.

Шкала оцінювання: 200-бальна, національна та ЄКТС (максимальна кількість 100 балів):

Сума тестових балів за 200-бальною шкалою	Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки в ЄКТС	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
190-200	90-100	A	відмінно	Високий (Творчий)	відмінно
169-189	84-89	B	дуже добре	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре
149-168	75-83	C	добре		
126-148	65-74	D	задовільно	Середній (репродуктивний)	задовільно
100-125	60-64	E	достатньо		
1-99	1-59	FX	незадовільно	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно

ФОНД ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ЗАПИТАНЬ

1. Філософія у системі форм суспільної свідомості.
2. Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Міфологія.
3. Предмет філософії. Природна і духовна реальність, їх взаємодія.
4. Філософське і наукове знання.
5. Пріоритет загальнолюдських цінностей у філософії. Філософський гуманізм.
6. Давньоіндійська філософія.
7. Давньокитайська філософія.
8. Антична філософська парадигма, її специфічність.
9. Атомістичне вчення про світ. Демокрит.
10. Антична діалектика. Сократ.
11. Об'єктивний ідеалізм Платона.
12. Філософські погляди Аристотеля.
13. Середньовічна філософія, її специфічність.
14. Хома Аквінський. Проблема віри і розуму.
15. Номіналізм і реалізм у середньовічній філософії.
16. Особливості філософії доби Відродження.
17. Розвиток наукових знань за доби Відродження.
18. Матеріалізм XVII ст. Ф.Бекон.
19. Французький матеріалізм XVIII ст. Криза матеріалізму (Дж.Берклі).
20. Німецька ідеалістична філософія XVIII ст. І.Кант.
21. Ідеалістична система Г.В.Ф.Гегеля. Криза ідеалізму.
22. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
23. Раціоналізм у філософії Нового часу. Р.Декарт і Б. Спіноза.
24. Проблема методу у філософії Нового часу.
25. Особливості української філософії та основні етапи її розвитку.
26. Генезис філософської думки в Україні (X – XVII ст.).
27. Філософські погляди Г.Сковороди.
28. Соціально-політична позиція Т.Шевченка.
29. Гуманістичний світогляд І.Франка і Л.Українки.
30. Особливості української філософії XX ст.
31. Розвиток української філософії у XX-XXI ст.
32. Криза раціоналістичної філософії XVII – XVIII ст. “Філософія життя” Ф.Ніцше.
33. Сутність філософського постмодернізму. Ж. Ліотар, Ж.Дерріда.
34. Ранній позитивізм. О.Конт.

35. Психолоаналіз З.Фрейда.
36. Філософія неотомізму.
37. Екзистенційна філософія. С.К`еркегор.
38. Феноменологія – Е.Гуссерль, М.Гайдеггер.
39. Екзистенціалізм Ж.-П.Сартра і А.Камю.
40. Співвідношення категорій “буття”, “матерія”, “дійсність”.
41. Свідомість як філософська проблема.
42. Простір і час як форми існування матерії.
43. Специфіка простору і часу в духовній реальності.
44. Детермінаційні процеси у світі. Причинність.
45. Необхідність як спосіб детермінації природної реальності.
46. Свобода як спосіб детермінації духовної реальності.
47. Проблема випадковості.
48. Методологія пізнавального процесу. Закони діалектики.
49. Співвідношення пізнавальної і практичної діяльності.
50. Проблема істини в філософії.
51. Проблема істини у філософії.
52. Діяльнісно-практична природа пізнавального процесу.
53. Співвідношення мети і засобу у практичній діяльності.
54. Аналіз, синтез, індукція, дедукція як методи пізнавальної діяльності.
55. Творчий характер пізнавального процесу: раціональне, ірраціональне, інтуїтивне в пізнанні.
56. Діалектичний характер процесу пізнання.
57. Взаємовідношення природного і суспільного буття. Екологічна проблема.
58. Екзистенційність людського способу існування.
59. Проблема спрямованості суспільного розвитку.
60. Особливості людського способу буття.
61. Рух як спосіб існування матерії. Класифікація форм руху.
62. Проблеми існування особистості.
63. Проблема життя і смерті в людському існуванні.
64. Походження свідомості як філософська проблема.
65. Соціальні джерела людської свідомості, духовності взагалі.
66. Структура суспільної свідомості – побутовий і теоретичний рівні.
67. Суспільна та індивідуальна свідомість, їх взаємозв'язок.
68. Політична свідомість і політична діяльність.
69. Правова свідомість та її місце у структурі суспільної свідомості.
70. Моральна свідомість як регулятор людської життєдіяльності.
71. Моральне виховання в процесі формування людської особистості.

72. Мистецтво як форма суспільної свідомості.
73. Релігія як форма суспільної свідомості.
74. Свобода і відповідальність людської особистості.
75. Практика як спосіб буття людини, її принципова відмінність від тваринних форм життєдіяльності.
76. Проблема суспільної закономірності.
77. Джерела відчуження в людському суспільстві і шляхи його подолання.
78. Суспільна суть еволюційної і революційної форм перебігу подій у житті суспільства.
79. Проблема насильства у суспільному житті.
80. Культура і цивілізація – спільне і відмінне.
81. Криза “індустріального” суспільства і перспективи його подальшої трансформації – “технотронне”, “інформаційне” суспільство.
82. Проблеми соціального прогнозування суспільного процесу.
83. Категоріальні визначення світу. Якість, кількість, міра.
84. Категоріальні виміри світу. Дійсність, можливість, проблеми вибору.
85. Категоріальні визначення світу. Детермінізм, закономірність, необхідність, випадковість.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Горський В.С. Історія української філософії. – К., Либідь, 2004.
2. Історія філософії. / Заг. Ред. І.В. Бичко – К., Либідь, 2002.
3. Касьян В.Л. Філософія. – К., Знання, 2004.
4. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія. – К., Знання, 2005.
5. Петрушенко В.Л. Філософія. Київ- Львів, Либідь, 2007. / Рекомендовано МОН України.
6. Соціальна філософія. / Под ред. В.П. Андрущенко. – Київ – Харків, Единорог, 2002.
7. Філософія. Навчальний посібник. Борканюк А.Б., Голотін С.І., Остроухов В.В., Шульмін С.О., за заг. ред. Остроухова В.В. – К.: Вид-во НА СБУ, 2015.
8. Філософія. Навчальний посібник. Борканюк А.Б., Остроухов В.В., Пономаренко Л.В., Шульмін С.О., за заг. ред. Остроухова В.В. – К.: Вид-во НА СБУ, 2018.
9. Філософія – релігія – культура. Практикум. Філософія. Навчальний посібник. Борканюк А.Б., Даниленко В.М., Лисенко О.В., Шульмін С.О., за заг. ред. Остроухова В.В. – К.: Вид-во НА СБУ, 2021.
10. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія: навч. посібн. / В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. За ред. Г.І. Волинка. – К.: Каравела, 2010.

Додаткова

1. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
2. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
3. Джемс В. Прагматизм. – К., 1995.
4. Драгоманов М. П. Літературно – публіцистичні праці. – К., 1970.
5. Рассел Б. Человеческое познание. – К., 1997.
6. Сковорода Г.С. Сад божественных песен. К., 1973.
7. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. – К., 1995.
8. Шевченко Т.Г. Щоденник. – К., 1991.
9. Юркевич П. З науки про людський дух // Вибране. – К., 1993

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри філософії ННГІ НА СБ України від «28» червня 2023 р. протокол № 6